

dorre opsomming van feitjes en weetjes. De paragrafen zijn helder en prettig geschreven en worden opgesierd met citaten uit de besproken teksten. Kortom, het boek leest als een trein. Helmut Tervooen en zijn medewerkers verdienen alle lof. Zij hebben een stevig fundament gelegd voor verder onderzoek.

Ludo Jongen

Wouter Schouten, *De Oost-Indische voyage van* –. Hertaald door Michael Breet met medewerking van Marijke Barend-van Haften. Zutphen: Walburg Pers, 2004. – ISBN 90 5730 256 X

De scheepschirurgijn Wouter Schouten (1638-1704) voer in 1658 in dienst van de VOC naar Azië. Na zijn terugkeer in 1665 publiceerde hij in 1676 zijn met kopergravures geïllustreerde reisverslag, de *Oost-Indische voyage*. Het boek is een van de belangrijkste Nederlandse reisbeschrijvingen uit de zeventiende eeuw en verscheen ook in Duitse en Franse vertaling. Het had in het buitenland daardoor meer bekendheid dan Valentijns *Oud en Nieuw Oost-Indien*. In zijn boek beschrijft Schouten zijn heen- en terugreis met daartussen bezoeken aan verschillende plaatsen in Azië. Dat heeft een zeer leesbaar boek opgeleverd dat in de uitstekende hertaling van Michael Breet nu ook toegankelijk is voor geïnteresseerde leken.

Schouten schrijft over zijn belevenissen vanuit een protestants-christelijk perspectief. In zijn 'Opdracht' aan de burgemeesters van zijn vaderstad Haarlem bezingt hij in proza de bewijzen van Gods almacht in Zijn schepping. Door een zeeman werd die vooral beleefd op zee: 'De grote oceaan laat overal aan de mens Gods grote wijsheid, kracht en almacht zien, want op deze duizenden mijlen grote oceaan neemt de aandachtige zeeman een bodemloze diepte waar, vol angstaanjagende en prachtige zaken. Daarin bevinden zich niet alleen veel grote en kleine vissen, maar ook angstaanjagende zeemonsters. Door stormen opgezweept, stijgen de geweldige golven van de zee tot geweldige hoogten. Soms kunnen, in een ogenblik tijds, deze golven de grootste schepen verzwelgen en de bemanning verdelgen' (p. 24). Schouten is in deze passage een zeevarende Pascal die bevangen wordt door de angstwekkende diepten van de grote oceaan.

Elders komt dit christelijke perspectief tot uiting in kritische beschrijvingen van het geloof van moren (moslims) en heidenen (alle andere godsdiensten). Tussen zijn dienstreizen vindt

Schouten gelegenheid voor toeristische uitstapjes naar bezienswaardigheden zoals moskeën en tempels. In Arakan, in Birma, bezoekt hij bijvoorbeeld een afgodsbeeld van de 'aanzienlijkste van de Arakanse goden', een zwart beeld dat tegen de 'kou' 'met een sierlijk gewaad was aangekleed'. Het betreft natuurlijk een Boeddhabeeld, dat door Schouten vanwege zijn omvang in christelijke termen 'vertaald' wordt als 'de broer van Goliath'. Omdat het op een bergtop was opgesteld, deed het hem denken aan de hooggelegen heiligdommen van 'de kinderen Israëls, waarmee zij de toorn van God hadden opgewekt' (p. 135). De Arakanse priesters bedreven bovendien dezelfde onreinheden als de inwoners van het vervloekte Sodom (p. 160). De 'verschrikkelijke afgoderij' van Arakan en andere Aziatische gewesten moet bij hem dezelfde huiver hebben opgeroepen als de diepten van de oceaan.

Natuurlijk heeft Schouten ook veel wereldlijk nieuws te melden. Hij beschrijft de exotische natuur en de vreemde, vaak wellustige zeden van de Aziaten. Hij was ook betrokken bij krijgshandelingen en zeerampen. Sommige verhalen zijn van horen zeggen, zoals dat over het lotgeval van Nederlandse matrozen die verzeild raakten op de kust van Zuidland (Australië). Het Nederlandse schip de Draak was op deze onbekende kusten gestrand, waarna een deel van een reddingsexpeditie die erop uitgestuurd werd ook problemen kreeg en pas na lange omzwervingen een Nederlandse handelspost wist te bereiken. Van negen matrozen die tijdens de terugreis naar een onbekende kust waren gezwommen, werd echter nooit meer iets vernomen (p. 50-55).

Het boek is voorzien van een beknopte inleiding van de hand van Marijke Barend-van Haften, duidelijke kaartjes waarop Schoutens reizen zijn weergegeven, en woordverklaringen en annotaties. De annotaties beperken zich echter teveel tot topografische en biografische bijzonderheden en zeggen te weinig over de exotische 'feiten' die door Schouten worden beschreven, terwijl die voor de contemporaine lezer toch de waarde van het boek bepaald moeten hebben. Zo wordt in de annotaties weliswaar vermeld wat Zuidland betekent, maar er wordt niet bij verteld wat men in de zeventiende eeuw van dit geheimzinnige land wist (p. 110, n. 15). Anderzijds volgen wel de biografische bijzonderheden van een slaaf die in Batavia terechtgesteld is (p. 308, n. 43), terwijl dit toch van minder belang is dan de unieke natuurhistorische en culturele kennis die Schouten voor zijn lezers had verzameld, waardoor het boek ook in de achttiende eeuw nog herdrukt is.

Siegfried Huigen